

Profesorowie po obu stronach „żelaznej kurtyny” – *genius loci*

6. Szpitala Okręgowego im. Króla Jana III Sobieskiego we Lwowie

Professors on both sides of the Iron Curtain – *genius loci* of Jan Sobieski 6th Regional Hospital in Lviv

Krzysztof Kopociński, Zbigniew Kopociński, Czesław Jeśman

Zakład Historii Medycyny, Farmacji i Medycyny Wojskowej Uniwersytetu Medycznego w Łodzi;
kierownik: p.o. dr n. farm. Marcin Możdżan

Streszczenie. 6. Szpital Okręgowy im. Króla Jana III Sobieskiego we Lwowie to jedna z dziesięciu najważniejszych placówek wojskowej służby zdrowia w okresie dwudziestolecia międzywojennego. Niezwykłą atmosferą panującą we Lwowie, w którym przenikały się kultury różnych nacji (Polacy, Żydzi, Niemcy, Ormianie, Rosjanie, Rusini i inni), wzajemnie się wzbogacając i inspirując, prześląknięty był także 6. Szpital Okręgowy. W taki właśnie sposób tworzony był swoisty *genius loci* 6. Szpitala Okręgowego. Doskonałą ilustracją tego zjawiska są ciekawe dzieje dwóch medyków lwowskiej lecznicy wojskowej: kierownika Pracowni Rentgenologicznej Alfreda Bonga (1899–1982) i starszego ordynatora Oddziału Ocznego Witolda Starkiewicza (1906–1978), którzy po zakończeniu II wojny światowej, funkcjonując w zupełnie różnych warunkach społeczno-politycznych (USA i PRL), osiągnęli wysoką pozycję zawodową, stając się wzorem i patronem dla medyków swojej dziedziny. Dziś już nie istnieje legendarny 6. Szpital Okręgowy im. Króla Jana III Sobieskiego, lecz wbrew wszystkiemu przetrwała jego wschodnia brama z zachowanym herbem „Janina” rodu Sobieskich, która wciąż inspiruje wszystkich odwiedzających Łyczakowską 26, co jest kolejnym dowodem istnienia *genius loci* tej placówki.

Słowa kluczowe: 6. Szpital Okręgowy, Lwów, Alfred Bong (Bonk), Witold Starkiewicz, okulistyka, radiologia

Abstract. The Jan Sobieski 6th Regional Hospital was one of the ten most important military health care facilities in the interwar period. The unusual atmosphere prevailing in Lviv, where the cultures of various nations merged (Poles, Jews, Germans, Armenians, Russians, Ruthenians and others), enriching each other and inspiring, was also felt in the 6th Regional Hospital. This is how a specific *genius loci* of the 6th Regional Hospital was created. An excellent illustration of this phenomenon is the interesting history of two physicians from the Lviv military clinic, head of the X-ray Laboratory Alfred Bong (1899–1982) and the senior head of the Ophthalmology Department Witold Starkiewicz (1906–1978), who after the end of World War II, operating in completely different socio-political conditions (US and PL), achieved a high professional position, becoming a model and patron for medical specialists in their field. Today, the legendary King Jan Sobieski 6th Regional Hospital does not exist any more, but despite all that, its eastern gate, decorated with the “Janina” coat of arms of the Sobieski family, survived and still inspires everyone visiting 26 Łyczakowska street, which is another proof of the *genius loci* of this institution.

Key words: 6th Regional Hospital, Alfred Bong (Bonk), Lviv, Witold Starkiewicz, ophthalmology, radiology,

Nadesłano: 13.05.2018. Przyjęto do druku: 25.06.2018
Nie zgłoszono sprzeczności interesów.
Lek. Wojsk., 2018; 96 (3): 283–289
Copyright by Wojskowy Instytut Medyczny

Adres do korespondencji
dr n. med. Zbigniew Kopociński
105. Kresowy Szpital Wojskowy z Przychodnią,
Pododdział Okulistyczny
ul. Domaniewska 2, 68-200 Żary
tel. +48 684 707 862
e-mail: zkopocinski@wp.pl

Wstęp

Lwów przez ponad 600 lat był wielkim ośrodkiem polskiej nauki, kultury i sztuki. W okresie dwudziestolecia międzywojennego miasto było także siedzibą 6. Szpitala Okręgowego im. Króla Jana III Sobieskiego, jednej z dziesięciu najważniejszych placówek wojskowej służby zdrowia. Zakład ten mieścił się w murach zabudowań klasztornych zakonu bonifratrów, gdzie w 1659 roku przyszedł król Polski, wówczas chorąży Jan Sobieski, ufundował szpital dla żołnierzy. Warto podkreślić, iż darczyńca zastrzegł, że dochody z uposażenia mają służyć zakonnikom do pielęgnacji ubogich, w szczególności „wojskowych, gdy w pochodzie do obozu albo w powrocie zachorowali”. Wyrazem wielkiej wagi, jaką Sobieski przywiązywał do opieki zdrowotnej nad swymi żołnierzami, było potwierdzenie fundacji i zwiększenie uposażenia szpitala na mocy konstytucji warszawskiej z 1685 roku, już po objęciu tronu Rzeczypospolitej. Placówka funkcjonowała w tej formie nawet jeszcze po I rozbiórce Polski, dopiero w 1786 roku została zlikwidowana na mocy dekretu austriackiego cesarza Józefa II w wyniku kasacji zakonu bonifratrów. Teren i budynki przejęła austriacka armia, instalując tam swój szpital wojskowy. Dopiero w 1918 roku dzięki niezłomnej postawie lwowianów i bohaterskiej obronie miasta przed Ukraińcami gród o przydomku *Semper Fidelis* powrócił do macierzy. Dawny szpital żołnierski fundacji Sobieskiego objęła polska wojskowa służba zdrowia, organizując tam 6. Szpital Okręgowy, główny zakład leczniczy OK nr VI, który w 1933 roku przyjął imię króla Jana III Sobieskiego. W latach 1921–1939 placówka posiadała 500–1000 łóżek. Dysponowała oddziałami: chirurgicznym, wewnętrznym, zakaźnym, ginekologiczno-położniczym, neurologicznym, usznym, ocznym i skórno-wenerycznym oraz pracowniami rentgenologiczną i bakteriologiczną, apteką oraz przychodnią dentylistyczną. Większość kadry lekarskiej stanowili lekarze wojskowi, w przypadku wakatów zatrudniano także cywilnych medyków kontraktowych. Możliwość współpracy z klinikami Uniwersytetu Jana Kazimierza (UJK) stwarzała bardzo dogodne warunki rozwoju zawodowego i była korzystna zarówno dla wojskowej służby zdrowia, jak i Wydziału Lekarskiego. Niezwykłą atmosferą panującą w mieście nad Pełtwią, w którym przenikały się kultury różnych nacji (Żydzi, Niemcy, Ormianie, Rosjanie, Rusini i inni), wzajemnie się wzbogacając i inspirując, prześląknięty był także 6. Szpital Okręgowy. Sprzyjało to właściwej organizacji pracy i uzyskiwaniu dobrych rezultatów leczenia, co przyciągało zarówno pacjentów, jak i młodych adeptów sztuki medycznej, pragnących zdobywać doświadczenie u boku świetnych specjalistów. Budowane w ten sposób relacje zaowocowały licznymi publikacjami naukowymi czy wynalazkami, były też przykładem dla najmłodszych medyków, jak w sposób twórczy

i z otwartym umysłem podchodzić do wyzwań, które niesie codzienna praca lekarza. W taki właśnie sposób tworzony był swoisty *genius loci* 6. Szpitala Okręgowego im. Króla Jana III Sobieskiego.

Niewątpliwym dowodem jego istnienia są losy wielu medyków tej placówki, którzy raz nasiąknąwszy zasadami panującymi we lwowskiej lecznicy wojskowej, nawet w najtrudniejszych okolicznościach dawali sobie doskonale radę i byli lokalnymi liderami, jednocześnie udzielając się *pro publico bono*. Doskonałą ilustracją tego zjawiska są dzieje dwóch medyków lwowskiej lecznicy wojskowej: kierownika Pracowni Rentgenologicznej Alfreda Bonga i starszego ordynatora Oddziału Ocznego Witolda Starkiewicza, którzy po zakończeniu II wojny światowej, funkcjonując w zupełnie różnych warunkach społeczno-politycznych (USA i PRL), osiągnęli wysoką pozycję zawodową, stając się wzorem i patronem dla medyków swojej dziedziny [1].

Lwowski lekarz wojskowy patronem Zakładu Radiologii w Chicago

Pierwszy z nich, Alfred Kazimierz Bong, urodził się 9 września 1899 roku w Czerniowcach na Bukowinie, w rodzinie Władysława Bonga i Zofii z domu Dziłich. Jego ojciec został naczelnikiem stacji kolejowej w Borszczowie, toteż syn swoją edukację pobierał w renomowanym C.K. Gimnazjum nr V we Lwowie. Była to szkoła zapewniająca znakomite wykształcenie, a także wychowanie w duchu patriotycznym. Jej uczniem był m.in. najmłodszy w historii kawaler Krzyża *Virtuti Militari*, Obrońca Lwowa, Antoś Petrykiewicz. Alfred Bong maturę zdał w 1917 roku, gdy trwała już I wojna światowa.

Świeżo upieczony abiturient został wcielony z dniem 15 września 1917 roku do armii austriackiej; służbę rekrucką odbywał w 24. Pułku Artylerii Polowej. Od 2 listopada do 27 grudnia 1917 roku jako kanonier uczestniczył w kursie Szkoły Oficerów Artylerii w Preszburgu (obecnie Bratysława), po czym został awansowany do stopnia bombardiera. 10 maja 1918 roku skierowano go na front włoski do 2. batalionu Artyleryjskiego Pułku Szkolnego, gdzie po awansowaniu do stopnia ogniomistrza (15 sierpnia 1918 r.) pełnił funkcję dowódcy plutonu. Ukoronowaniem jego służby w armii austriackiej były szlify chorążego, którymi został przyozdobiony 15 października 1918 roku [2-4].

W chwili ukraińskiej inwazji na Lwów w listopadzie 1918 roku przebywał na urlopie w rodzinnym Borszczowie. Jego ojciec, naczelnik stacji kolejowej w tej miejscowości, odmówił wykonywania poleceń wydawanych przez Ukraińców, zaś Alfred przez cały okres okupacji Lwowa nie mógł dotrzeć do formujących się Polskich Sił Zbrojnych. Dopiero skuteczna odsiecz Lwowa umożliwiła mu zgłoszenie się do Wojska Polskiego,

Rycina 1. Alfred Kazimierz Bong (1899–1982), lata 20. XX wieku (Główna Biblioteka Lekarska: KOL L.598)

Figure 1. Alfred Kazimierz Bong (1899–1982), 1920s (Central Medical Library: KOL L.598)

w szeregach którego znalazł się w stopniu chorążego z dniem 10 czerwca 1919 roku. W okresie od 16 lipca do 10 sierpnia 1919 roku odbył szkolenie w Szkole Oficerów Artylerii w Rembertowie, następnie objął stanowisko dowódcy plutonu 1. baterii 8. Pułku Artylerii Ciężkiej, gdzie uzyskał awans do stopnia podporucznika. Lekko ranny 22 października 1919 roku (leczony ambulatoryjnie), w tym czasie skierowany został na kurs lekarzy i medyków do Lwowa, gdzie pobierał naukę do 5 czerwca 1920 roku. W momencie największego nasilenia walk polsko-bolszewickich, w dniach 6 czerwca–30 września 1920 roku, przebywał na froncie jako oficer taborów i administracji Szpitala Polowego 904/305 w składzie 2. Dywizji Litewsko-Białoruskiej. Z początkiem 1921 roku objął takie samo stanowisko w Kompanii Zapasowej Sanitarnej nr 3, skąd z dniem 1 października został oddelegowany na Wydział Lekarski UJK w celu kontynuacji nauki w zawodzie lekarza. W czasie przerwy wakacyjnej 1922 roku pełnił funkcję zastępcy lekarza w Szpitalu Rejonowym w Lidzie (1 lipca–18 sierpnia), 9. Pułku Artylerii Ciężkiej (19 sierpnia–2 września) i Szpitalu Rejonowym w Siedlcach (3–30 września). W październiku 1922 roku przydzielono go etatowo do 6. Batalionu Sanitarnego z jednoczesnym dalszym oddelegowaniem w celu kontynuacji studiów medycznych w UJK. Do stopnia podporucznika podlekarza został awansowany 17 listopada 1923 roku. Dyplom doktora wszech nauk lekarskich Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie uzyskał 7 listopada 1925 roku. Po miesiącu został awansowany do stopnia porucznika i wyznaczony na stanowisko młodszego lekarza 54. Pułku Piechoty Strzelców Kresowych w Tarnopolu. Dwuletni pobyt w tej jednostce dobrze charakteryzuje opinia służbowa sporządzona na jego temat w 1927 roku przez zastępcę dowódcy pułku, ppłk. Wacława Piekarskiego: „Posiada w bardzo dużym stopniu poczucie honoru i godności osobistej, względem podwładnych energiczny, taktowny (...) inteligencji żywej i błyskotliwej (...) nadaje się na lekarza naczelnego pułku. Ideowość b. duża.” 11 grudnia 1927 roku por. dr A. Bong objął etat młodszego lekarza

Rycina 2. Witold Szymon Starkiewicz (1906–1978) jako podchorąży Szkoły Podchorążych Sanitarnych w Warszawie, lata 30. XX wieku (udostępnione dzięki uprzejmości Profesor Joanny Kośmider)

Figure 2. Witold Szymon Starkiewicz (1906–1978), as a cadet of the Medical Officer Cadet School in Warsaw, 1930s (courtesy of Professor Joanna Kośmider)

40. Pułku Piechoty Dzieci Lwowskich we Lwowie, co umożliwiło mu powrót do ukochanego miasta i nawiązanie kontaktu z lekarzami 6. Szpitala Okręgowego z ulicy Łyczakowskiej 26. Zaowocowało to skierowaniem go na szkolenie specjalizacyjne z radiologii na bazie tej placówki, które odbył w okresie od 2 października 1928 roku do 13 stycznia 1929 roku. Następnie objął etat naczelnego lekarza 14. Pułku Ułanów Jazłowieckich, chyba najbardziej lubianej we Lwowie jednostki, gdzie w styczniu 1930 roku uzyskał awans do stopnia kapitana. Przełożeni cenili wiedzę fachową dr. Bonga, toteż nie czynili większych przeszkód, by mógł odbywać okresowe szkolenia specjalizacyjne w zakresie radiologii. Od 24 lutego do 31 grudnia 1930 roku poszerzał swą wiedzę na kursie specjalizacyjnym na bazie Szpitala Szkolnego Centrum Wyszkozenia Sanitarnego (CWSan) w Warszawie. Z tego czasu zachowała się opinia służbowa na jego temat sporządzona przez komendanta CWSan, gen. bryg. Jana Kołłątaj Szrednickiego (1883–1944), w której czytamy: „wybitnie inteligentny i uzdolniony, energiczny i samodzielny, zapowiada się jako dobry samodzielny kierownik”. 1 stycznia 1931 roku na podstawie Rozkazu Szefa Sanitarnego O.K. VI nr 4122/30 wyznaczony został na stanowisko ordynatora 6. Szpitala Okręgowego we Lwowie. Głodny wiedzy nowy ordynator nie zadowolili się jedynie szkoleniem specjalizacyjnym w kraju, tylko wyruszył do Wiednia, gdzie w okresie od 1 stycznia do 28 lutego 1931 roku kształcił się na bazie tamtejszych klinik pod opieką znakomitego austriackiego radiologa, profesora Guido Holzkechta (1872–1931). Uzyskał w ten sposób znakomite przygotowanie zawodowe i stał się w owym czasie jednym z najlepszych radiologów we Lwowie.

Ukoronowaniem jego kariery wojskowo-lekarskiej było objęcie 5 września 1931 roku funkcji kierownika Pracowni Rentgenologicznej 6. Szpitala Okręgowego we Lwowie, która w krótkim czasie stała się jedną z najbardziej znanych i poważanych w całym mieście. Rolę, jaką odegrał kpt. dr A. Bong w znaczącym rozwoju wojskowej radiologii we Lwowie, doskonale odzwierciedla

Rycina 3. Brama wschodnia dawnego 6. Szpitala Okręgowego we Lwowie, na portalu zachowany do dzisiaj herb rodziny Sobieskich „Janina”, 19 października 2017 roku (autor Z. Kopociński)

Figure 3. Eastern gate of former 6th Regional Hospital, portal features “Janina” coat of arms of Sobieski family preserved to this day, October 19, 2017 (by Z. Kopociński)

opinia służbowa na jego temat sporządzona 5 września 1934 roku przez ówczesnego komendanta 6. Szpitala Okręgowego, płk. dr. Bronisława Strońskiego, gdzie znajdujemy następujące słowa: „Oficer o bardzo dużej indywidualności i energii, o wybitnej inicjatywie (...) Pierwszorzędny organizator Pracowni rentgenologicznej o doskonałej planowości i celowości działania. Bez przerwy pracuje nad ulepszeniem i uproszczeniem toku pracy (...) Swoją wielką wiedzą fachową i doskonałymi wynikami uzyskał dla Pracowni rentgenologicznej tutaj szpitala pierwszorzędne znaczenie. Ogólna ocena wybitny”. Trzeba przyznać, że nie były to jedynie kurtazyjne komplementy, lecz realna i zgodna z rzeczywistością ocena pracy wojskowego radiologa. W mieście

uniwersyteckim, w którym funkcjonował Wydział Lekarski UJK i było wielu znamienitych lekarzy, nie jest łatwo zdobyć odpowiednią pozycję, tym bardziej należy docenić poziom i znaczenie uzyskane przez Pracownię Rentgenologiczną 6. Szpitala Okręgowego i jej kierownika. Uhonorowali to także jego wojskowi przełożeni, którzy 19 marca 1938 roku awansowali go do stopnia majora.

Lwów był w owym okresie wielkim centrum naukowym, gdzie swoje genialne projekty realizowali światowej sławy naukowcy ze słynnej lwowskiej szkoły matematycznej: Stefan Banach (1892–1945), Stanisław Ulam (1909–1984) i Hugo Steinhaus (1887–1972). Ostatni z wymienionych zdobył rozgłos w środowisku medycznym, pracując nad introwizorem, czyli urządzeniem do lokalizacji ciał obcych wewnątrz organizmu ludzkiego. Mjr dr A. Bong, który był wówczas przewodniczącym Lwowskiego Koła Polskiego Lekarskiego Towarzystwa Radiologicznego i Fizjoterapeutycznego (PLTRIF) i aktywnie uczestniczył w życiu naukowym (autor kilku bardzo ciekawych publikacji), wspólnie z docentem Witoldem Grabowskim z Kliniki Chorób Wewnętrznych UJK zaprosili prof. H. Steinhaus na posiedzenia towarzystwa 8 maja 1938 roku w celu wygłoszenia odczytu pt. „O lokalizacji przedmiotu przy użyciu promieni X”. Pomysł lwowskiego matematyka zrobił na tyle duże wrażenie na wojskowym radiologu, iż postanowił on na bazie Pracowni Rentgenologicznej 6. Szpitala Okręgowego im. Króla Jana III Sobieskiego skonstruować prototyp introwizora i zastosować go w praktyce. W krótkim czasie aparat był gotowy, co umożliwiło wykonanie w znieczuleniu miejscowym czterech zabiegów usunięcia ciał obcych z wnętrza organizmu pacjentów. Odniesiony sukces zainteresował Szefa Departamentu Zdrowia MSWojsk gen. bryg. dr. Stanisława Roupperta (1887–1945), który wydał mjr. dr. A. Bongowi polecenie przeprowadzenia prezentacji całego urządzenia przed odpowiednią komisją wojskowych specjalistów. Niestety dalsze prace nad wdrożeniem introwizora przerwał wybuch II wojny światowej [5-11].

W czasie wojny obronnej 1939 roku mjr dr A. Bong został przydzielony do 5. Dywizji Piechoty w składzie Armii „Pomorze”, przeszedł jej cały szlak bojowy i brał udział w walkach o Warszawę. Za odwagę i poświęcenie został odznaczony Krzyżem Walecznych. Po kapitulacji stolicy pracował w Szpitalu Ujazdowskim, na przełomie lat 1939/1940 wyjechał z powodów zdrowotnych do Krynicy, gdzie przebywał w Głównym Domu Zdrojowym przy ulicy Kościuszki. W kwietniu 1942 roku powrócił do Warszawy i zaangażował się w działalność podziemną pod pseudonimem „Boniecki”. Został Szefem Sanitarnym Kadry Polski Niepodległej, czyli organizacji konspiracyjnej utworzonej przez warszawski oddział Związku Powstańców Śląskich, od czerwca 1943 roku podporządkowanej Armii Krajowej. Wziął udział w Powstaniu Warszawskim, podczas którego był komendantem punktu

opatrunkowego przy ulicy Emilii Plater i Poznańskiej 15. Po kapitulacji trafił do niewoli, przebywał w Polskim Szpitalu Wojskowym w Stalagu IVB Zeithain w Saksonii (wcześniejsza nazwa Szpital jeńców AK i internowanych), gdzie wraz z dr. Marianem Mroczkowskim i dr. Wacławem Sitkowskim prowadził Pracownię Rentgenowską dla naszych jeńców. W obozie wraz z nim przebywała żona i dziewięcioletni syn Jerzy [12-14].

W wyniku haniebnych traktatów w Jałcie i Poczdamie Polska utraciła suwerenność i znaczną część swego terytorium, w tym miasto Lwów. Dr Alfred Bong, nie mogąc powrócić w rodzinne strony i nie uznając narzucanych przez Sowiec władz, zdecydował się pozostać na emigracji; zmienił pisownię nazwiska na Bonk. W latach 1947–1949 podnosił swoje kwalifikacje zawodowe w Klinice Uniwersytetu w Getyndze. W 1950 roku wyemigrował na stałe do Stanów Zjednoczonych, gdzie początkowo praktykował w Poteau w Oklahomie, a po dwóch latach przeniósł się do Chicago, gdzie objął kierownictwo Zakładu Radiologii w Szpitalu Edgewater (Department of Radiology at Edgewater Hospital). Jednocześnie od 1976 roku pracował jako profesor radiologii w Uniwersytecie Nauk Medycznych w Chicago (University of Health Sciences), gdzie dzielił się swoim doświadczeniem i umiejętnościami z młodymi adeptami sztuki medycznej. Był aktywnym członkiem wielu towarzystw naukowych, w tym m.in. American Medical Association, Chicago Radiological Society, Radiological Society of North America, American College of Radiology i British Institute of Radiology. W 1982 roku, dla uhonorowania jego wielkiego wkładu w rozwój radiologii w Chicago oraz jako wyraz podziękowania za 30 lat pełnej poświęcenia pracy, Zakład Radiologii Szpitala Edgewater przyjął imię dr. Alfreda Kazimierza Bonka.

W życiu prywatnym szczęśliwy mąż Eugenii z domu Frisch (lwowska dentystka), dochował się syna Jerzego (1935), który kontynuował dzieło ojca jako lekarz radiolog. Za wieloletnią pracę w wojskowej służbie zdrowia uhonorowany został m.in. Krzyżem Walecznych, Srebrnym Krzyżem Zasługi, Medalem 10-lecia Odzyskania Niepodległości i Medalem Pamiątkowym za Wojnę 1918–1921. Mjr dr Alfred Kazimierz Bonk (Bong) zmarł 10 maja 1982 roku w Chicago (Illinois) [15].

Lwowski okulista wojskowy twórcą szczecińskiej okulistyki

Odmienne potoczyły się losy życiowe starszego ordynatora oddziału ocznego 6. Szpitala Okręgowego we Lwowie.

Witold Szymon Starkiewicz urodził się 3 września 1906 roku w Gołonogu (Dąbrowa Górnicza), w rodzinie lekarskiej Szymona i Kazimiery Starkiewiczów. Jego ojciec był znanym i cenionym medykiem, założycielem

Sanatorium Dziecięcego „Górka” w Busku Zdroju, toteż młody Witold miał się na kim wzorować. W 1926 roku rozpoczął studia na Uniwersytecie Warszawskim; początkowo zajmował się matematyką, lecz wkrótce przeniósł się na Wydział Lekarski [16]. Wiedzę medyczną zdobywali tam w owym czasie podchorążowie Szkoły Podchorążych Sanitarnych (do 1928 r. pod nazwą Oficerska Szkoła Sanitarna), co zapewne było inspiracją dla Starkiewicza, by podjąć decyzję o rozpoczęciu zawodowej służby wojskowej. Dyplom lekarza otrzymał 11 czerwca 1932 roku, natomiast promocję do stopnia podporucznika dopiero ze starszeństwem z dnia 1 listopada 1933 roku w ramach VI Promocji SPSan [17,18]. W latach 1933–1934 pełnił funkcję lekarza SPSan, po czym objął etat lekarza 1. Pułku Lotniczego w Warszawie, gdzie został awansowany do stopnia porucznika ze starszeństwem z dnia 1 stycznia 1935 roku. W 1936 roku odbył na bazie Szpitala Ujazdowskiego szkolenie specjalizacyjne w ulubionej dziedzinie medycyny – okulistyce, co pozwoliło mu rok później zostać asystentem oddziału okulistycznego w Instytucie Badań Lotniczo-Lekarskich w Warszawie. W 1937 roku otrzymał nagrodę „Fundacji oficera-lekara w stanie spoczynku” za pracę naukową pt. „O wpływie lotów akrobacyjnych, niewysokościowych, na stan czynnościowy oka” [14,17,18]. Do stopnia kapitana został awansowany ze starszeństwem z dnia 19 marca 1938 roku, po kilku miesiącach objął etat starszego ordynatora Oddziału Ocznego 6. Szpitala Okręgowego im. Króla Jana III Sobieskiego we Lwowie.

Kierownictwo okulistyki w jednym z dziesięciu najważniejszych ówczesnych szpitali wojskowych było niewątpliwym wyróżnieniem, a jednocześnie docenieniem wiedzy i umiejętności zawodowych kpt. W. Starkiewicza. Lwów należał do nielicznego grona pięciu polskich miast uniwersyteckich, w ramach Wydziału Lekarskiego UJK funkcjonowała tam znakomita Klinika Okulistyczna stworzona przez prof. Emanuela Macheka (1852–1930), a następnie rozwinięta przez prof. Adama Bednarskiego (1869–1941). Stwarzało to świetne możliwości rozwoju zawodowego i naukowego dla młodego oficera-lekara, a sposób organizacji pracy we lwowskim szpitalu wojskowym sprzyjał kontaktom z cywilną służbą zdrowia.

Niestety ten niezwykle obiecujący i dobrze zapowiadający się etap życia Starkiewicza został brutalnie przerwany wybuchem II wojny światowej w wyniku napaści III Rzeszy i ZSRR na Polskę [11,20,21]. Jak większość kadry zawodowej 6. Szpitala Okręgowego, dostał przydział mobilizacyjny do jednostki frontowej, objął dowództwo plutonu sanitarnego konnego nr 86 w składzie Podolskiej Brygady Kawalerii, z którą przeszedł szlak bojowy, walcząc m.in. w bitwie nad Bzurą. Po klęsce wojny obronnej 1939 roku dostał się do niewoli, do wyzwolenia przebywał w Oflagu IIC Woldenberg. W 1945 roku, ponownie w Wojsku Polskim, kierował oddziałem okulistycznym Szpitala Wojskowego w Warszawie. Został awansowany

do stopnia majora, a rok później podpułkownika. Jednocześnie pełnił funkcję asystenta warszawskiej Kliniki Okulistycznej, co umożliwiło mu w 1946 roku obronę pracy doktorskiej pt. „O powidokach ze szczególnym uwzględnieniem powidoków obwodowych części pola widzenia. Elektryczna teoria fazowości powidoków”, zaś w 1949 roku uzyskanie habilitacji na podstawie rozprawy pt. „Przyczyny, objawy i leczenie zezą” [16,22]. Rok wcześniej zakończył zawodową służbę wojskową i jako *p.o.* profesora nadzwyczajnego objął kierownictwo Kliniki Okulistycznej Akademii Medycznej w Szczecinie, którą to funkcję sprawował do 1972 roku. Pod jego zarządkiem ten stał się w niedługim czasie jednym z najważniejszych centrów polskiej okulistyki, zwłaszcza w dziedzinie strabologii.

Starkiewicz opracował oryginalną „kineestetyczną teorię widzenia”, którą zastosował praktycznie w formie metody lokalizacyjnej leczenia zezą. Prowadził prace nad skonstruowaniem aparatu zastępującego niewidomym wzrok, który roboczo funkcjonował pod nazwą elektrooftalm. Warto podkreślić, że były to doświadczenia oryginalne, a nie jedynie kopiowanie i powtarzanie tez naukowców z zagranicy, co jest obecnie dość powszechną bolączką polskiej nauki. W 1957 roku Witold Starkiewicz uzyskał tytuł profesora zwyczajnego; w latach 1959–1962 pełnił funkcję rektora AM w Szczecinie. Opublikował 111 artykułów naukowych, był autorem 4 monografii i 2 podręczników, 11 projektów wynalazczych z zakresu fizjologii widzenia i strabologii. Był członkiem polskich i zagranicznych instytucji oraz towarzystw naukowych, m.in. Polskiego Towarzystwa Okulistycznego, Societe Francaise d’Ophthalmologie, Europejskiej Komisji Badań nad Zezem (wiceprzewodniczący w latach 1970–1972) i Polskiej Akademii Nauk.

Za swoją wybitną działalność naukową został uhonorowany m.in. Krzyżem Oficerskim i Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski i Orderem Sztandaru Pracy I Klasy. Jedną z ulic w Szczecinie została nazwana jego imieniem, zaś Szpital w Gryficach w 1985 roku przyjął imię Julii i Witolda Starkiewiczów.

W życiu prywatnym tworzył bardzo udany związek małżeński z prof. Julią Heleną Starkiewicz z domu Latkowską (1908–1978), lekarzem pediatrą. Miał z nią dwie córki – Ewę (1936) i Joannę (1938). Warto podkreślić, że obie uzyskały tytuły naukowe profesora. Ppłk prof. dr hab. Witold Szymon Starkiewicz zmarł 14 września 1978 roku. Został pochowany na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie [16,20,23,24].

Wnioski

Lekarze 6. Szpitala Okręgowego im. Króla Jana III Sobieskiego, mjr dr Alfred Kazimierz Bong i kpt. dr Witold Szymon Starkiewicz, po zakończeniu II wojny światowej

w efekcie postanowień traktatów w Jałcie i Poczdamie nie mogli powrócić do Lwowa. Kręte życiowe losy sprawiły, że znaleźli się na różnych kontynentach, po obu stronach oceanu, oddzieleni „żelazną kurtyną” wrogich obozów politycznych. Działając w bardzo odmiennej sytuacji społeczno-gospodarczej, mimo licznych trudności i przeszkód zdołali odnieść duży sukces zawodowy. A. Bong (Bonk) pełnił funkcję profesora radiologii na Uniwersytecie Nauk Medycznych w Chicago, a jego imię przyjął tamtejszy Zakład Radiologii (bardzo niewielu Polaków zostało uhonorowanych w ten sposób w USA). Profesor W. Starkiewicz stworzył w Szczecinie jeden z najlepszych ośrodków okulistycznych w Polsce, a po śmierci został ustanowiony patronem jednej ze szczecińskich ulic i szpitala w Gryficach. Bez wątpienia obaj nieśli w sobie część owego magicznego *genius loci* lwowskiej lecznicy wojskowej, dzięki czemu byli w stanie realizować swoje ambicje, zaskarbiając sobie jednocześnie uznanie i szacunek otoczenia, niezależnie od kraju i panującego w nim ustroju społeczno-politycznego.

Niestety legendarny 6. Szpital Okręgowy im. Króla Jana III Sobieskiego już nie istnieje, ale przetrwała jego wschodnia brama z zachowanym herbem „Janina” rodu Sobieskich, która wciąż inspirowała wszystkich odwiedzających Łyczakowską 26, co jest kolejnym dowodem istnienia *genius loci* tej placówki. Będąc we Lwowie, z całą pewnością warto odwiedzić tę ulicę i poczuć moc tego niezwykłego miejsca.

Piśmiennictwo

1. Kopociński Z. Krótki przyczynek do dziejów wojskowej służby zdrowia we Lwowie. *Lek Wojsk*, 2006; 82 (1): 62–64
2. Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie: AP I481, B10389
3. Sprawozdanie Dyrekcji C.K. Gimnazjum V. we Lwowie za rok szkolny 1913, Lwów 1913: 98
4. Sprawozdanie Dyrekcji C.K. Gimnazjum V. we Lwowie za rok szkolny 1914, Lwów 1914: 74
5. Kopociński Z, Kopociński K, Jeśman C. Lwowska szkoła matematyczna w służbie Eskulapa – introwizor profesora H. Steinhausa. *Lek Wojsk*, 2015; 93 (2): 195–196
6. Zgorzelska A, ed. Steinhaus H. Wspomnienia i zapiski. Wyd. Aneks, Londyn 1992: 156–159
7. Steinhaus H. O lokalizacji przedmiotu przy pomocy promieni X. *Pol Przegl Radiol*, 1938; t. XIII (1–2): 207–209
8. Bong A. Seryjne badania radiologiczne w walce z gruźlicą płuc w wojsku. *Lek Wojsk*, 1938; 38 (1): 38–46
9. Bong A. O wadach rozwojowych na pograniczu szyjnego i grzbietowego odcinka kręgosłupa. *Pol Przegl Radiol*, 1930; t. V (3–4): 341–362
10. Bong A. Złamania kości ramiennej przy rzucie granatem. *Lek Wojsk*, 1933; 9: 786–796
11. Felchner A. Pod znakiem Eskulapa i Marsa. Służba Zdrowia Wojska Polskiego (od jesieni 1918 r. do mobilizacji w 1939 r.). Wyd. NapoleonV, Oświęcim 2016: 248, 276, 293
12. Bayer S. Służba zdrowia Warszawy w walce z okupantem 1939–1945. Wydawnictwo MON, Warszawa 1985: 263
13. Iwankiewicz S. Polski Szpital Wojskowy w Zeithain. Akademia Medyczna im. Piastów Śląskich, Wrocław 2005: 22–23, 79
14. Główna Biblioteka Lekarska w Warszawie: KOL L.598

15. Hindo WA, Alfred K. Bonk, M.D. 1899–1982. *Radiology*, 1982; 2 (145). doi.org/10.1148/radiology.145.2.573-a
16. Baranowska-George T. Wspomnienie pośmiertne. Prof. dr Witold Starkiewicz. *Klinika Oczna*, 1979; 81 (4): 280
17. Jakubski R. Zarys historii Szkoły Podchorążych Sanitarnych w Warszawie 1922–1939. In: Englert J, Domaradzki A, eds. *Szkoła Podchorążych Sanitarnych 1922–1939*. Londyn 1997: 16–17
18. Englert J, Domaradzki A, eds. *Szkoła Podchorążych Sanitarnych 1922–1939*. Londyn 1997: 34
19. Markowski B, ed. *Podchorążowie z Ujazdowa. Wspomnienia Szkoły Podchorążych Sanitarnych 1922–1939 w 50-tą rocznicę założenia szkoły*. Londyn 1972: 151
20. Kopociński K, Kopociński Z, Jeśman C. *Sanatorium Rehabilitacyjne Leczenia Zeza w Sobótce*. Wyd. Uniwersytet Medyczny w Łodzi, Żary 2016: 56
21. Wojtkiewicz-Rok W. Lata chwały i dni grozy. *Studia nad dziejami Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie*. Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2012: 176–189
22. Rezmer W. *Armia „Poznań” 1939*. Wyd. Bellona, Warszawa 2014: 519
23. Radomski M. Śladami profesora Witolda Starkiewicza. *Vox Medici*, 2011; 4: 44–46
24. www.medicam.pl/index.php/pl/historia-szpitala (dostęp 20.01.2018)